

jelenlétét és szabályait. S ilyen kiindulópontból tudta részletesen elemezni régóta kedves és kutató írója, Kaffka Margit művészetét, valamint a Nyugat nagyjainak prózáját.

Egészen különleges hely illeti meg a Kortársaink sorozatban kiadott *Juhász Ferenc* című könyvét (1993). Juhászt szinte indulása óta ismerte, ismertette és elemezte; a több évtizedes barátság azonban csak segítette a hatalmas, szétágazó és nehezen magyarázható életmű megértésében és megítélésében; pedig az ilyenfajta közelség sokszor inkább bénítólag szokott hatni az értelmezőre. Az elfogultság tévedéseit sikerült azonban elkerülnie, hiszen a más témákban is alkalmazott műfajttörténeti, irodalomelméleti megközelítés lehetővé tette, hogy a szeretett költő fő műfaja, az „éposz”-nak nevezett hosszúvers megkapja méltó ábrázolását a magyar irodalomtörténet egészében.

Évek óta készen áll utóbbi húsz évének termését összegyűjtő tanulmánykötete, a *Jövő múlt időben* (mire e folyóiratszámunk megjelenik, már napvilágot is látott; kedves köteleseinknek tartjuk bírálatát). A benne foglalt írások legnagyobb része periodikákból már ismert; láthatjuk belőlük, hogy a szerző következetesen halad nagy céljai megvalósításában: kritikátörténetünk kardinális kérdései Horváth János vagy Fülep Lajos stb. kapcsán ugyanúgy szóba kerülnek bennük, mint kedves premodern, modern vagy akár posztmodern prózaíróinak újszerű értékelése.

Szerkesztői, tanári, filmesztéai tevékenységét éppen csak megemlítve, hadd térjek vissza művei melletti főművére: az Irodalomtudományi Intézetre, illetve szinte áttekinthetetlenül gazdag tudományszervezői munkájára, amelynek hasznát látta és látja az egész irodalomtudomány, ám elsősorban – s most hadd legyek kissé önző – az iratlan főmű, Intézetünk. Intézetünk, amelynek megőrzésében, derűs otthonná és hatékony munkahellyé formálásában oroszlánrésze volt és van – nyugdíjba, de nem nyugalomba vonulása után is – Bodnár Györgynek. S ha már önző voltam, lehessenek egy percig személyes is. Gólyaként hadd kívánjak a főtanár úrnak születésnapján sok boldogságot és jó munkát, méltatlan utódjaként pedig hadd kérjek tőle, akinek bizalma oly sokat adott gólyaságomnak, segítséget a jövőre is! *Vive et vale, optime magister, ad multos annos!*

Szörényi László

Kovács Sándor Iván hatvanéves

Pár hónappal ezelőtt jelent meg egy tanulmánykötet a hatvanéves Kovács Sándor Iván tiszteletére („írták barátai, kollégái és tanítványai”), a végén szokás szerint publikációinak jegyzékével: „Válogatott címjegyzék, mutató egy készülő szerzői bibliográfiából” – írták alá az összeállítók. Van benne vagy hatszáz tétel. A tematika (időben) Dantétól napjainkig terjed. Szétszórt? Szó sincs róla. A kohézió valahonnan belülről jön. Ő úgy tudja, hogy nincs régj meg mai irodalom, csak irodalom van, az érték időtlen. Gondolom, már elfelejtette, milyen lelkesen magyarázta réges-régen, még a Tiszatáj idejében (rovatvezető volt ott, én recenziócskákat írogattam, és húzogattam az orromat, amikor valami új regényt nyomott a kezembe), hogy hogyan világít egymásra, hogyan fényesíti meg egymást a régi meg az új. Ő úgy gondolja, hogy ezt az egységet csak egységben lehet és szabad kutatni.

(Később, nyomtatásban, így fogalmazott: „a múltból tanulhatóknak a mára vonatkoztatása, múlt és jelen közös gyökéretű összefüggéseinek feltérképezése”. Egyik tanulmánykötetnek címe: *Jelenlévő múlt.*) Cáfolni akkor sem tudtam, csak arról próbáltam meggyőzni, hogy nincs meg mindenkiben a kellő képesség. Mászt ma sem tudnék mondani. Tegnap vehettem részt egyik tanítványának a munkahelyi vitáján. A fiú Sadoveanuval foglalkozik, a dolgozatát Zrínyiről írja. Erről ennyit.

Tudom ám, hogy nem kell ehhez olyan sok. Két dolog kell hozzá: tévedhetetlen érzék és fogyhatatlan energia. Az esztétikai érzékről csak annyit, hogy nem véletlenül fordult hozzá Weöres Sándor, amikor a régi magyar irodalom rejtett értékeit akarta felkutatni. De nemcsak esztétikai érzékről van szó, hanem valamiféle ösztönös, fizikai érzékről és érzékelésről is, mintha testileg is egy lenne azzal a témával, amelyen dolgozik. Számára fontos, hogy ha ír valakiről, szobája falán ott legyen a portréja. Írásait, akármiről van is szó, áthatja a személyesség. Azt hiszem, tudományos publikációiból az életrajzát is meg lehetne írni. Amikor Kubába megy, viszi magával Zrínyi eposzát, amikor az eposzról ír, megtudjuk, mit élt át Kubában.

Ami pedig az energiát illeti, én nem ismerek a szakmában embert, akiben több volna. Kifelé is jut belőle, másokat is szeret dolgoztatni, még hozzá keményen. Erről főleg a tanítványai beszélhetnének két egyetemen. Aki nem tud vele lépést tartani, az bizony elhullik, és a keménységet kíméletlenségnek mondja; aki bírja, annak a neve bekerül az irodalomtörténet bibliográfiájának következő kötetébe. Ha manapság van olyan, hogy iskolateremtő személyiség, akkor K. S. I. kétségkívül az. Persze ritkán van alkalmam előadását hallgatni, de olykor azért akad. Tanúsíthatom, hogy kevesen képesek olyan magával sodró lendülettel beszélni az irodalomról, mint ő. Kevesen képesek arra, hogy pusztán magával az előadással meggyőzzék a hallgatót a téma fontosságáról, szépségéről és – ami az ifjúságnál a legkevésbé sem közömbös – szórakoztató voltáról. Vállalja saját lelkesedését, olykor a teatralitást, de aztán a következményt is. Mert minden évben jönnek újabbak és újabbak, akiknek téma kell, akiket neki kell indítani, aztán vezetni, beszámoltatni, dicsérni és szidni, és folyamatosan lelkesíteni kell, és ébren kell tartani a hitet, hogy érdemes. És ezt igazolni is kell, legalább azzal, hogy a dolgozat tényleg megjelenik, nyomtatásban, rajta a szerző nevével. Ehhez pedig folyóirat kell és könyvsorozat, pénz, pályázat, kilincselés. Kell az Iris, a Zrínyi-Dolgozatok, a Zrínyi-Könyvtár, a Miskolci Egyetem Textológiai Műhelyének Füzetei, az Első Közlés (nyilván nem jut eszembe minden), és ehhez megint csak energia kell. Hogy aztán emellett ott volt a Tiszatáj meg a Kortárs, az Irodalomtörténet, ott van az Irodalomtörténeti Társaság és ki tudja, mi minden, számtalan szerkesztett kötet, az most mellékes. Ő írja valahol Koltay-Kastner Jenőről: „karizmatikus tanár”. Biztos vagyok benne, hogy egyszer róla fogják írni ugyanezt.

Azért ennek a szerteágazó érdeklődésnek nagyon erősen kirajzolható tengelye van. Még bőven diák volt, amikor 1958-ban az első dolgozata megjelent Szepsi Csombor Mártonról, és ez lényegében már akkor kirajcolta ennek a tengelynek a vonalát. Koncentráltan ezen dolgozott jó tíz éven át, míg a kritikai kiadás el nem készült. Magam is belesegítettem, tudom, hogy irdatlan munka volt, és elsőrendű eredménye nem maga a kötet lett, hanem az eközben szerzett ismeretanyag és az eközben keletkezett elkötelezettség a 17. századi magyar irodalom iránt. Innen vezetett az út Szenci Molnárhoz, és aztán a hetvenes évek

végén Zrínyihez. A munka célja ezúttal is a kritikai kiadás. Egy olyan vállalkozás, amely vagy százötven éve van napirenden, amelyen tucatnyi filológus, történettudós, katonai szakértő dolgozott, a szakma legjobbjai, mégsem készült el. Most minden bizonnyal jó kezekbe került. És ha egyszer elkészül, megint nem maga a kötet lesz az elsőrendű eredmény, hanem az előkészítésben, a részletek feldolgozásában közreműködő sok-sok fiatalembernek – a Zrínyi-szeminárium tagjainak – a közben szerzett tudása és közben keletkezett elkötelezettsége, benne az ígérettel, hogy K. S. I. – aki immár betöltötte a hatvanat (és mire ez az írás megjelenik, már a hatvanegyét is, tudniillik az ÚMIL szerint 1937. február 22-én született) – akármeddig viszi is a stafétabotot, lesz kéz, amelyik átveszi azt.

Kulcsár Péter

Enyedi György és a kelet-közép-európai unitarizmus a XVI–XVII. században (Kolozsvár, 1997. szeptember 2–6.)

1997 őszén, szeptember 2–6. között tartotta szokásos éves konferenciáját a reneszánsz és barokk irodalom és tágabb értelemben a 16–17. század történetével foglalkozó kutató társaság. A konferencia címe *Enyedi György és a kelet-közép-európai unitarizmus a XVI–XVII. században* volt. A témaválasztást egyrészt a jeles unitárius püspök halálának 400. évfordulója, másrészt a csaknem húsz éve Siklóson tartott rokon tematikájú konferencia (*Antitrinitarianism in the Second Half of the XVI. Century*) óta felhalmozódott új eredmények tették indokolttá. Színhelyéül a rendezők Enyedi György egykori működési helyét, Kolozsvárt választották. A rendezvénynek a kolozsvári egységes teológia adott otthont, az ülések a díszteremben zajlottak. Külön kiemelendő, hogy ez volt az első alkalom, amikor a konferencia a határon túl ülésezett. A témának és a színhelynek megfelelően több rendező intézmény is közreműködött: a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz Osztálya (Jankovics József), a Magyarországi Unitárius Egyház (Bencze Márton, püspök), az Erdélyi Unitárius Egyház (Szabó Árpád, püspök) és az Erdélyi Múzeum Egyesület (Benkő Samu). A szervezőmunkába kapcsolódott és döntő szerepet vállalt a szegedi egyetem I. Irodalomtörténeti Tanszéke is (Balázs Mihály). A titkári teendőket Andrásy György (Kolozsvár), Káldos János, Keserű Gizella és Sántha Teréz látta el. Magyarországról több mint 120 kutató és egyetemi hallgató utazott Kolozsvárra. Európa különböző országaiból és a tengeren túlról is több jeles tudós vett részt és természetesen Erdélyből is sok kutató, egyházi személyiség volt jelen. Az előadások angolul, németül, franciául, olaszul hangzottak el, amelyeket szinkrontolmácsok segítségével élvezhetett a mindig jelentős létszámú hallgatóság. Az előadásokat követő hozzászólásokat és nemegyszer éles vitákat szintén a szegedi tanszék által szervezett és nagyszerűen működő szinkrontolmácsok segítették.

A konferencia tudományos programja három napon hat fő egységre tagolódott. Az elnökök sorrendben a következők voltak: Jankovics József, Friedrich Niewöhner (Wolfenbüttel), Balázs Mihály, Johannes Wallmann (Bochum), Lech Szczucki (Varsó), Keserű Bálint.